

Szanse edukacyjne i zawodowe kobiet w okresie PRLu i transformacji systemowej

Alicja Zawistowska

Instytut Socjologii UwB

Szczecin 20/09/2014

Spis treści

- 1 Cele prezentacji
  - Podejście badawcze
  - Charakter danych
- 2 Awans edukacyjny Polek
- 3 Pozycja na rynku pracy

Podjęcie badawcze

Badania struktury społecznej:

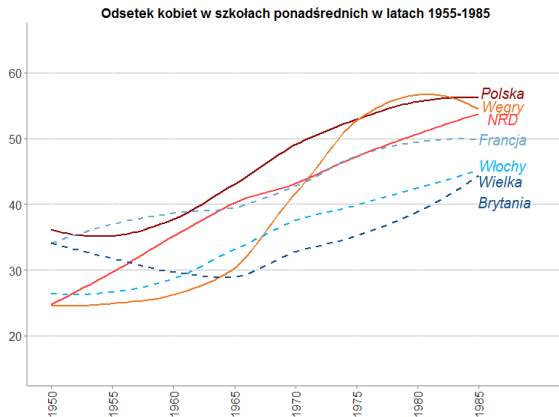
1. Badania sondażowe
2. Ruchliwość społeczna
3. Bariery społeczne

Rysunek 1. Schemat osiągnięcia statusu społecznego

Awans edukacyjny Polek

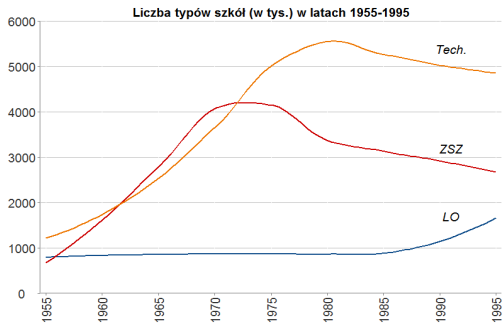
Kobiety z krajów Europy Środkowo-Wsch awansowały szybciej niż kobiety z krajów Europy Zachodniej

Jakie są źródła awansu edukacyjnego Polek?

Struktura oświaty

- Rozwój sieci szkół zawodowych
- Relatywnie mało liceów (+bariera geograficzna)

Jakie są źródła awansu edukacyjnego Polek?

Preferencje kobiet i mężczyzn

Odmienne zainteresowania, wyznawane wartości i postawy ze względu na płeć (Thordike 1910; Allport, Vernon, Lindzey 1970):

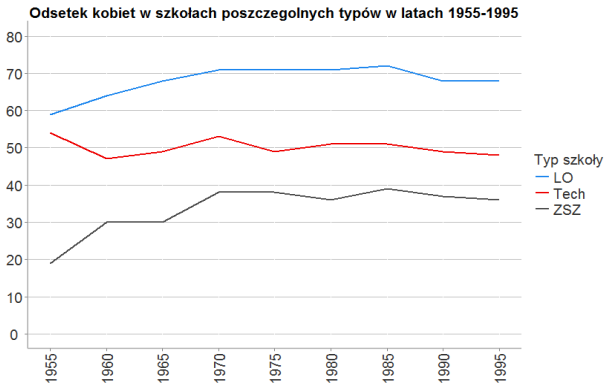
- Mężczyźni - orientacja na obiekty (praca z rzeczami, maszynami, danymi)
- Kobiety - orientacja na ludzi (edukacja, opieka, kierowanie ludźmi)

Czynniki osobowościowe, wiedza i zdolności poznawcze wpływają na wybór typu edukacji i zawodu (Lubinski i Benbow 2007).

Jakie są źródła awansu edukacyjnego Polek?

Wybory typu szkoły

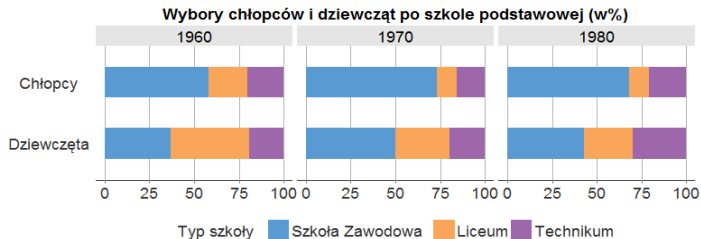
Szkoły zawodowe były chętniej wybierane przez mężczyzn, a licea przez kobiety.

Jakie są źródła awansu edukacyjnego Polek?

Wybory edukacyjne

- Nie oznacza to, że kobiety w ogóle nie wybierały szkół zawodowych
- Decydowały się na to rzadziej niż mężczyźni: w roku 1970 połowa dziewcząt i prawie 3/4 chłopców po szkole podstawowej wybrało ZSZ

Jakie są źródła awansu edukacyjnego Polek?

Oferta edukacyjna

Oferta edukacyjna w szkołach średnich była silnie spolaryzowana w wymiarze rzeczy-ludzie:

- W ZSZ istniały wąskie, techniczne specjalizacje (orientacja na rzeczy).
W 1964 roku na 26 kierunków tylko 4 nie były ściśle techniczne
- W liceach istniały kierunki ścisłe, humanistyczne i ogólnokształcące

Hipoteza o awansie edukacyjnym kobiet jako niezamierzonej konsekwencji polityki oświatowej PRL

Heyns i Białecki 1993, Sawiński 2008

1. Heyns i Białecki: mężczyźni chętniej wybierali naukę w szkołach zawodowych, które szkoliły kadry rozwijającego się przemysłu ciężkiego. Krótka nauka dawała relatywnie dobrą pozycję i wynagrodzenie.
2. Sawiński: w szkołach zawodowych nie było miejsca dla kobiet
  - W konsekwencji kobiety miały łatwiejszy dostęp do szkół wyższych. Już w latach 60. stanowiły połowę studentów (najwięcej na więcej na kierunkach zorientowanych na ludzi jak medycyna czy pedagogika, ale również ścisłych).
  - Więcej kobiet niż mężczyzn rozpoczynało studia, ale mniej uzyskiwało dyplom.

Hipoteza o awansie edukacyjnym kobiet jako niezamierzonej konsekwencji polityki oświatowej PRL

Heyns i Białocki 1993, Sawiński 2008

1. Heyns i Białocki: mężczyźni chętniej wybierali naukę w szkołach zawodowych, które szkoliły kadry rozwijającego się przemysłu ciężkiego. Krótka nauka dawała relatywnie dobrą pozycję i wynagrodzenie.
2. Sawiński: w szkołach zawodowych nie było miejsca dla kobiet
  - W konsekwencji kobiety miały łatwiejszy dostęp do szkół wyższych. Już w latach 60. stanowiły połowę studentów (najwięcej na więcej na kierunkach zorientowanych na ludzi jak medycyna czy pedagogika, ale również ścisłych).
  - Więcej kobiet niż mężczyzn rozpoczynało studia, ale mniej uzyskiwało dyplom.

Dostęp do rynku pracy w PRL

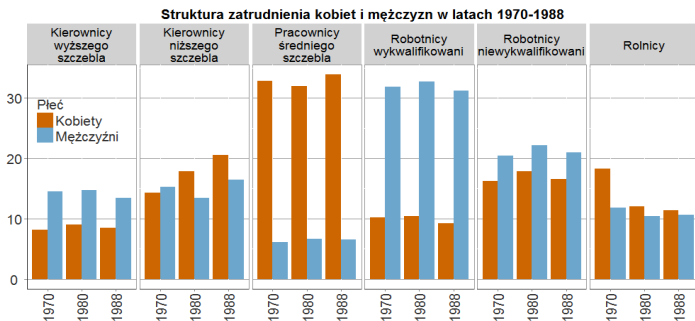
Charakterystyka

- Masowe wyjście na rynek pracy (porównywalne do krajów zachodnich)
- Instytucjonalne wsparcie umożliwiające szybki powrót do pracy
- Kobiety zajęły pozycje *białych kołnierzyków* (Wong 1992)
- Kobiety osiągnęły status zawodowy zbliżony do statusu mężczyzn w 1980 roku (w USA stało się to w 1988 r.)

Dostęp do rynku pracy w PRL

Rozbieżność struktury zawodowej kobiet i mężczyzn

Od momentu wejścia na rynek pracy istniała wyraźna *segmentacja zawodowa* wynikająca z posiadanego wykształcenia:
kobiety dominowały w administracji, a mężczyźni wśród robotników

Dostęp do rynku pracy w okresie transformacji

Sytuację kobiet na początku lat 90. charakteryzowały:

1. Większe niż wśród mężczyzn bezrobocie (na początku l.90 nie pracowało ok.45 proc. kobiet i 27 proc mężczyzn)
2. Więcej okresów bezrobocia (mniejsza ciągłość pracy)
3. Koncentracja zawodowa, ale większe niż wcześniej szanse *przebicia* się na szczyt
4. Stabilna luka płacowa (kobiety zarabiały ok. 3/4 tego co mężczyźni, ale nie w przeliczeniu na godziny pracy)

Wnioski

1. Zmniejszenie różnic w wykształceniu i na rynku pracy między płciami
2. Awans w edukacji i rynku pracy był skutkiem ubocznym zmian politycznych i gospodarczych
3. Wejście na bardziej prestiżowe, ale słabiej opłacane pozycje na rynku pracy (koncentracja w środkowych szczeblach)
4. Przed 1989: łatwe wejście na rynek pracy, ale trudniejsze zmiany pozycji
5. Po 1989: trudniejsze wejście, ale łatwiejszy awans do kategorii kierowników

Wnioski

1. Zmniejszenie różnic w wykształceniu i na rynku pracy między płciami
2. Awans w edukacji i rynku pracy był skutkiem ubocznym zmian politycznych i gospodarczych
3. Wejście na bardziej prestiżowe, ale słabiej opłacane pozycje na rynku pracy (koncentracja w środkowych szczeblach)
4. Przed 1989: łatwe wejście na rynek pracy, ale trudniejsze zmiany pozycji
5. Po 1989: trudniejsze wejście, ale łatwiejszy awans do kategorii kierowników

Wnioski

1. Zmniejszenie różnic w wykształceniu i na rynku pracy między płciami
2. Awans w edukacji i rynku pracy był skutkiem ubocznym zmian politycznych i gospodarczych
3. Wejście na bardziej prestiżowe, ale słabiej opłacane pozycje na rynku pracy (koncentracja w środkowych szczeblach)
4. Przed 1989: łatwe wejście na rynek pracy, ale trudniejsze zmiany pozycji
5. Po 1989: trudniejsze wejście, ale łatwiejszy awans do kategorii kierowników

Wnioski

1. Zmniejszenie różnic w wykształceniu i na rynku pracy między płciami
2. Awans w edukacji i rynku pracy był skutkiem ubocznym zmian politycznych i gospodarczych
3. Wejście na bardziej prestiżowe, ale słabiej opłacane pozycje na rynku pracy (koncentracja w środkowych szczeblach)
4. Przed 1989: łatwe wejście na rynek pracy, ale trudniejsze zmiany pozycji
5. Po 1989: trudniejsze wejście, ale łatwiejszy awans do kategorii kierowników

Wnioski

1. Zmniejszenie różnic w wykształceniu i na rynku pracy między płciami
2. Awans w edukacji i rynku pracy był skutkiem ubocznym zmian politycznych i gospodarczych
3. Wejście na bardziej prestiżowe, ale słabiej opłacane pozycje na rynku pracy (koncentracja w środkowych szczeblach)
4. Przed 1989: łatwe wejście na rynek pracy, ale trudniejsze zmiany pozycji
5. Po 1989: trudniejsze wejście, ale łatwiejszy awans do kategorii kierowników

Bibliografia

- [1] Heyns B. i I. Białycki
Educational Attainment, the Status of Women, and the Private School Movement in Poland. The National Council for Soviet and East European Research, 1992
- [2] Mach B.
Pokolenie historycznej nadziei i codziennego ryzyka. Instytut Studiów Politycznych PAN, 2003
- [3] Sin-Kwok Wong R.
Occupational Attainment in Eastern Europe under Socialism. Research in Social Stratification and Mobility, Vol 19: 189-228. Red. Kevin T. Leicht. London: Elsevier Science, 2002
- [4] Domański H.[red]. *Zmiany w stratyfikacji społecznej w Polsce*. Wydawnictwo IFIS PAN 2008
- [5] Sawiński Z.
Zmiany systemowe a nierówności w dostępie do wykształcenia. W: *Zmiany w stratyfikacji społecznej w Polsce*
Wydawnictwo IFIS PAN, 2008

Kontakt: zawistowska.alicja@gmail.com
www.spoleczenstwo.pl